

הנצי"ב ("העמק שאלה", על שאילתות דרב אחאי קכח)

(...) וא"כ למאי דחק רבינו עצמו לפרש רישא אליבא דר"י
דלא כמשמעות המשנה כלל, אלא משום דדעת הרמב"ם
לפסוק במבשל כר"י (...) מש"ה פי' סתמא דמשנתנו
לאוקמי על ההלכה. וכיב"ז **דרך הגמרא לעקם פירוש**
המשנה כדי לאוקמי על הפסק (...) וזהו דרך הרמב"ם
בכ"מ לעקם פי' המשנה כדי לפרשה לפי הפסק

דע כי לעולם הסברא הישרה היתה הגבירה שא"א להסירה מממשלתה, וכדי לקיים את הסברא שא"א להכחישה, נדחקו בלשונות הקדמונים שהיו מורים לכאורה להיפך. כן היה תמיד מימות המשנה ולהלאה.

כן אנו רואים שעשו חכמינו ז"ל בעלי התלמוד עם המשנה והברייתא, **מאחר שלא היה להן רשות לחלוק עליהן**, אם נמצא בהן סתירה למימרא דאמורא, ותירצו חסורי מחסרא וכו', או נעשה כמי שאומר וכו' ונכנסו בדחוקים בלשונות המשנה כדי להעמיד סברתם הישרה והברורה להם.

ובזה תבין עניין הדוחקים והאוקימתות שעושים האמוראים כשמקשים עליהם מדברי התנאים, שרבים תמהו ע"ז.

דהואיל והאמוראים יודעים שהאמת עמהם **ורק האיסור לחלוק** הוא העומד בפניהם, **לכן דוחקים בלשון התנאים להתאים דבריהם עם האמת.** (איברא דהרי"ף והרמב"ם נוהגים לדחות אוקימתות ודוחקים אלו מהלכה. וכלל בידם, דאשינויי ודחויי לא סמכינן. אבל בעהתו"ס והמרדכי והרא"ש וסייעתם לא הסכימו לזה...) וכך נוהג החזו"א בעצמו עם לשונות הראשונים.

מאחר שכל חפץ לבם של רז"ל היה אך להגיד לעם תורה ומצוות אשר ישמרו לעשות לכן שמו המון הדינים אשר היו שמורים בלבם או אשר קבלו מרבותם, או אשר ראו לתקן לפי עתותם, בפי המשנה אשר דבריה כבר היו ערוכים ושגורים בפיהם, וכאשר שמו לפעמים גם בפי הכתובים למען תהיה חלקת מחוקק ספונה וטמונה שמה ולא תשכח מלבם, ואנו אין לנו אך לבלי סור ימין ושמאל מן הדינים אשר למדו לנו ז"ל בפירוש דברי המשנה, אבל חפשי הוא כל איש אשר רוח דעת בו לנטות מדבריהם הדרושים אך לחפציהם ולבחור בפשט המשנה אשר הוא נגד הגמרא.

הקדמת ספר "בינת מקרא" (ר' מנשה מאיליא, תלמיד הגר"א)

ושמעתי מפה קדוש הגאון החסיד נ"ע מהר"ר אלי'
מווילנא זללה"ה שהרבה להסביר טעותי הסוברים
שהדרש יפרש פשט הכתוב... **והוסיף עוד אומץ**
שאף במשנה יש פשט ודרש והביא דוגמא לזה,
והאיר עיני בזה לתרץ כמה משניות כמו שיבא אי"ה
בליקוטי חידושי...

ועוד זאת קבל (ר' מנשה מאיליא) מפי הגר"א, כי גם במשנה – ההולכת בעקבי תורה שבכתב – יש דרש ופשט, **ורבותינו בעלי הגמ' הלכו לפעמים סביב פשט המשנה, וגלו לנו בפירושם אך את הדרש לבד, ואת הפשט הצפינו מאתנו – אחרי כי כל חפץ לבם היה להגיד לעם תורה ומצות אשר ישמרו לעשות, לכן שמו המון הדינין אשר היו שמורים בלבבם, או אשר קבלו מרבותם, או אשר ראו לתקן לפי עתותם, בפי המשנה אשר דבריה כבר היו ערוכים ושגורים בפיהם;** וכאשר שמו לפעמים גם בפי הכתובים – למען תהיה חלקת מחוקק ספונה וטמונה שמה, ולא תשכח מלבם.

ואנו אין לנו אך לבלי סור ימין ושמאל מן הדינים אשר למדו לנו רז"ל בפירוש דברי המשנה. אבל חפשי הוא לכל איש אשר רוח דעת בו לנטות מדבריהם הדרושים אך לחפציהם, ולבחור בפשט המשנה אשר הוא נגד דברי הגמ' (בהקדמתו לבינת מקרא).

גם הוא העיד על נפשו, כי ביאר ופירש דברי המשנה פעמים רבות נגד הגמ', וקבצם יחד בספר, והם עדנה בכתובים, ומי יודע אם יראה אור?

האמוראים נהגו במשנה כמו במקרא ופירשוה גם בדרך הדרש... לאמוראים לא היה כוח זה של הכרעה עצמית. הם היו כפופים למשנה, ולא נשארה להם דרך אחרת אלא הפרשנות. אבל פרשנות זו אינה פרשנות במובנה המצומצם, כלומר פרשנות מילולית לשונית וסגנונית, אלא פרשנות מסבירה ומרחיבה, פיתוח הרעיונות העיקרים והיסודות החבויים או רמוזים במשנה, פרשנות שתכליתה היא להכשיר את ההלכה המסורה בשביל השימוש המעשי, להפעילה בכל שטחי החיים, לכל מסיבותיהם ולכל מאורעותיהם...

המשנה שימשה לאמוראים נקודת מוצא לכל העיונים והדיונים שבחקירת ההלכה. לא הכריעו שום דבר הלכה למעשה אלא אם מצאו לו משען וסעד במשנת התנאים. ואם הדברים לא נתפרשו במשנה, דרשו ומצאו אותם רמוזים בלשונה או חבויים בקמטי סיגנונה. שפת המשנה הנפלאה בקיצורה ועסיסיותה גם יחד הסתגלה לכך, להיות נדרשת בדקדוקי תיבות ואותיות... היחס הכללי אל המשנה מיום שנחתמה... יחס דומה ממש ליחס התנאים אל המקרא... וכשם שנהגו התנאים להסמיך את הלכותיהם אל הקרא (אסמכתות), כך נהגו האמוראים להסמיך מה שנתחדש בבית מדרשם אל המשנה (ר' יעב"ץ ח"ו 216).

הפרשנות למשנה שימשה להם לאמוראים כלי להביע את דעותיהם במקצוע הדת והמשפט... אין בדרך זו משום הערמה פרשנית, שרוצים להכניס ערכים חדשים לתוך כלים ישנים כדי להאציל עליהם הוד קדומים, אלא יש כאן אמונת אומן, שהכל רמוז בתורה ובמשנה. כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש.